

• ilmi dergi
diyānet

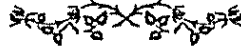
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Cilt: 47 • Sayı: 1 • Ocak - Şubat - Mart 2011

DİNDARLIĞIMIZIN İNŞASINDA KUR'AN MEALLERİNİN ROLÜ*

İbrahim Hilmi KARSLI**

Özet:

Son iki asır Kur'an tercümelemleri bakımından oldukça verimli bir dönem olmuştur. Bugün islami neşriyat sahasında herhalde dünya çapında en fazla rağbet edilen Kur'an tercümelemleridir. Bu, ülkemiz için de geçerli olan bir tespittir. Ancak yapılan araştırmalar, insanımızın tercümelemleri çok az okunduğunu göstermektedir. Bunun değişik nedenlerinden bahsedilebilir. Her halde en önemlilerinden biri, okuyucunun bu ilâhî kelâmın dili, üslubu, konuları ele alış tarzı ve muhtevasına yabancılık çekmesidir. Bu makalede, gerek bu konuda gerekse mealin mahiyeti, Kur'an'dan farklılığı ve okuyucuyu meal okumaya teşvik saadedinde bazı teklifler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Tercümelemleri, İlahi Kelâmın Dili, Tercümenin Mahiyeti.

The Role of the Qur'an in Constructing religiosity

Abstract:

The last two centuries have witnessed great achievements and advances in endeavours for translations of the Qur'an. Today The Qur'an's translations are probably the best-selling books, from all Islamic publications in the whole world. This is also the reality in Turkey. However, the results from surveys indicate that the translations of the Qur'an are not read enough. Various reasons have been suggested to explain this. Presumably the most important explanation is that the readers of the translations are not very familiar with the language of the Word of God as well as of its style, method of handling subjects and content. This paper attempts to discuss all these issues and will try

* Bu makale, 14-16 Mayıs 2010 tarihleri arasında Balıkesir-Dursunbey'de düzenlenen 'Kur'an'ı Anlama Sempozyumu'nda sunulan tebliğ esas alınarak hazırlanmıştır.

** Doç. Dr., DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

to explain the nature of translations and its difference from the Qur'an and offer some suggestions to help people read translations of the Qur'an.

Key Words: Qur'an Translations, the Language of the Divine Book, Nature of the Translation.

I. Giriş

Son yıllarda ülkemizde Kur'an mealleri sahasında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bir taraftan, daha önce yapılan eserler yetersiz bulunarak yeni tercümelemler, eski tercümelerin sadeleştirilmesi ve yabancı dilde tercümelerin Türkçeye aktarılması¹ şeklinde çalışmalar yapılmakta, böylece meallerin sayısı gittikçe çoğalmaktadır. Diğer taraftan ise, ülkemizde yıllık olarak satılan meal sayısı artmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, halkımızın yaklaşık olarak yüzde sekseninin evinde meal bulunmaktadır. Nispî olarak meallerin okunmasında bir artış olduğunu söylemek de mümkündür.

Mealler bağlamında ülkemizde aşırı diyebileceğimiz bir takım yaklaşımlardan da bahsedilebilir. Meselâ bir kesime göre, meal okuma, insana faydalı olması şöyle dursun sakıncaları olan bir fiildir. Çünkü geleneğimizde olmayan ve sonradan ortaya çıkan bir bidattir. Bu anlayışa göre, tarihte Müslümanlar, Kur'an'ı meallerden değil; âlimler tarafından kendilerine aktarılanlar yoluyla öğreniyorlardı. Genel manada İslam da, ancak fıkıh ve ilmihal kitaplarından tedris ediliyordu. Bugün de öyle olması gerekir². İddia sahipleri, meallerdeki bir takım problemleri ileri sürerek görüşlerini destekleme yoluna gitmektedirler.

Bu gerekçelerin doğruluk payı vardır. Ancak bunları ileri sürerek, meallerden istifade etme konusunda olumsuz bir yaklaşım içerisinde bulunmak, isabetli değildir. Şu halde yapılması gereken, meallerdeki problemlerin mümkün olduğu ölçüde giderilerek, insanların rahatlıkla ilâhî mesajları öğrenebilecekleri çalışmaların ortaya konulmasıdır. Kaldı ki, vakıa da, konuya böyle yaklaşmanın daha isabetli olduğunu bizlere göstermiyor mu? Nitekim şu anda dünyada Kur'an yüzlerce dile çevrilmiş ve her yıl milyonlarca baskısı yapılmaktadır. Ülkemizde de her yıl yüz binlerce meal satılmaktadır.

Yine meal formatının gelenekte bulunmaması, ondan istifade etmenin doğru ol-

1 İki önemli âlim, Muhammed Esed ve Muhammed Hamidullah'ın İngilizce ve Fransızca mealleri Türkçeye aktarılmıştır. Özellikle birincisi önemli bir ilgiye de mazhar olmuştur.

2 <http://kitap.mollacami.com/mezhepler-dosyasi> (7.2.2011);

<http://www.risaleforum.net/islamiyet/kuran-i-kerim> (7.2.2011).

mayacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü meal sayesinde okuyucu, detaylı ve derinlemesine olmasa da, Kur'an'ı bütünüyle görme ve öğrenme imkânı bulmaktadır. İslam'ın dünya görüşü, Yüce Allah'ın insanlardan ne talep ettiği, neyi emrettiği, neleri yasakladığı hususlarında meal temel bilgileri vermektedir. Böylece okuyucu, vahiy hakkında genel bir kanaat ve düşünceye sahip olabilmektedir. 'Kur'an' dendiğinde, zihninde bu ilâhî kelâm hakkında bir tasavvur oluşabilmektedir. Meselelere bakarken, kulaktan duyma sınırlı dinî bilgilerle değil, kapsamlı bir bakış açısı kazanabilmektedir. Hatta meal okumayı alışkanlık haline getiren bir kimse, bu sayede Kur'an'da neyin bulunup neyin bulunmadığı hususlarında bir meleke sahibi olabilmektedir. Meal formatının, bugünkü şekliyle olmadığı eski çağlar düşünüldüğünde, bu durumun, günümüz insanı açısından önemli bir fırsat oluşturduğunda kuşku yoktur. Çünkü böylece Kur'an'la olan ilişki doğrudan bir hale gelmiş; okuyucular bütüncül manada Kur'anî bir perspektif elde etme fırsatını yakalamışlardır.

Tabii burada meal okumakla, mealciliği birbirine karıştırmamak gerekmektedir. "Mealcilik", dini, Kur'an tercümelelerinden öğrenmeyi ifade eder. Bu son derece naif ve yetersiz bir anlayıştır. 1400 yıllık bir tefsir mirasını göz ardı etmek anlamını taşır. İslam'ın salt mealle anlaşılıp yaşanabileceği iddiasını savunur. Burada meal, Hz. Peygamberin sünnetini ve geleneği bir dışlama aracı olarak kullanılır. Böyle bir yaklaşımın kabul edilmesi, elbette ki mümkün değildir.

Diğer taraftan, meal merkezli söylem, bazen ideolojik bir eğilim haline de gelebilmektedir. Burada esas amaç, hâkim görüş ve anlayışları meşru hale getirmektir. Dolayısıyla geleneğin içerdiği sabiteleri dışlamak amacıyla meal öne çıkarılmakta, böylece İslam'la bağdaştırılması mümkün olmayan yeni yorumların kolayca yapılmasına kapı aralanmaktadır. Daha önce, meal okumayı sakıncalı gören anlayışın yanlışlığına işaret etmiştik. Aynı şekilde, meal okumayı ideolojik bir projenin aracı olarak görmek de doğru değildir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Müslümanların inanıp gönül verdikleri Kur'an-ı Kerim hakkında bilgi ve kültür sahibi olmalarından daha doğal bir şey yoktur. Dolayısıyla onları Kur'an'a, onun bilgisine, lâhutî dünyasına yaklaştıran her imkân meşru hatta teşvik edilir. Ancak her konuda olduğu gibi, meallerin de ideolojik amaçlar uğruna kullanılması söz konusu olduğunda, bunun tasvip edilmesi elbette ki mümkün değildir.

Kur'an üzerinde yapılacak akademik ve bilimsel çalışmalar, ilahiyat fakültelerinde çok yönlü olarak sürdürülmektedir. Bu bağlamda tercümeleler de incelenmektedir. Ancak bizim burada ele alacağımız konu, dindarlığını geliştirmeye çalışan sıradan bir müminin, Kur'an meallerinden istifade ederken, dikkat etmesi gereken hususlarla ilgili olacaktır. Kur'an tilavetinin fazileti ve dikkat edilmesi gereken hususlara ayet

ve hadislerde temas edilmektedir. Yine ashabın Kur'an eğitimini nasıl gerçekleştirdiği kaynaklarda ortaya konulmaktadır. Elbette ki, bunlar dikkate alınacaktır. Ancak bunların haricinde mealler, Kur'an'ın hidayetinden istifade etmede yeni bir tarz ve form olarak önümüzde durmakta ve bunlara ait değişik sorunları tartışmaktayız.

Yapılan araştırmalara göre, ülkemizde meallerden istifade etme oranı düşük seviyede bulunmaktadır. Devamlı ve düzenli olarak Kur'an meali okuyanların sayısının ancak yüzde beşlerde olduğu tespit edilmiştir³. Toplum, bu mealleri satın aldığı halde, acaba neden onlardan istifade etmemektedir? Bunun değişik sebeplerinden bahsetmek mümkündür. Meselâ insanların kitap okumayı sevmemesi bunlardan biridir. Ayrıca gözlemlerimize göre, en azından bazı kesimlerde, Kur'an'ı Arapçasından okumanın mealinden okumaktan daha sevap olduğu, yine Kur'an'ın anlaşılmasının sadece ilim ehlinin başarabileceği bir etkinlik olduğu kabullerinin, bu konuda etkili oldukları anlaşılmaktadır.

Bu tür kabullerin, tarihten intikal ettiğini söylemek mümkündür. Bunların geçmişte haklı nedenleri vardı. Çünkü telif edilen Arapça tefsirler, ilim ehline yönelik olup halk ancak bu eserlerden aktarılanlarla iktifa ediyordu. Dolayısıyla sıradan insanların doğrudan Kur'an'ın muhtevasını öğrenmesi diye bir adet söz konusu değildi. Ancak günümüzde, Türkçe kaleme alınmış çok sayıda meal ve tefsirin bulunması ve halkın anlayabileceği bir dil ve üslubun bu eserlerde kullanılmış olması, mezkûr telakkiyi anlamsız hale getirmektedir.

Ancak burada şu hususun da belirtilmesi gerekir: Elbette ki, anlaşılma ve inceliklerine vakıf olma açısından, Kur'an'ın bütün ayetleri aynı seviyede değildir. Kolaylıkla anlaşılabilen ayetler olduğu gibi, uzmanlaşmayı ve temel Kur'an ilimlerini öğrenmeyi gerektiren ayetler de vardır⁴. Yine ilk okunduğunda, Kur'an ayetlerinin herkesçe anlaşılabilir bir boyutu olduğu gibi, farklı ilimlerde derinleşmeyi gerektiren başka boyutları da vardır. Bu bakımdan, birey olarak onun hidayet, irşat ve yönlendirmelerinden istifade etmekle, ondan hüküm çıkarmayı birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Zaten hüküm istinbatı, gerekli ilimlerin tahsil edilmesi ile ancak Kur'an'ın aslından mümkün olabilir. Meallerin ise bu anlamda kullanılması mümkün değildir. Fakat mealler, hayata Kur'an nazarıyla bakmak, içte derinliği sağlamak, kulluk bilin-

3 <http://www.islamisite.com/kuranin-anlamiyla-bulusmak> 30.03.2010.

4 Söz gelimi 'Asr sûresi okunduğunda iman, salih amel, hak ve hakikatin tebliği, sabrın tavsiyesi konularındaki mesajları rahatlıkla anlaşılabilir. Ancak muhkem, müteşabih kavramları, müteşabih ayetlerin anlaşılması gibi konuların geçtiği Âl-i İmrân 7. ayetinin anlaşılması Kur'an ilimlerinde uzmanlaşmayı gerektirmektedir.

cini tazelemek, bu uğurda iradeyi takviye etmek, manevî değerleri özümsemek vb. yönlerden bir müminin müstağni kalamayacağı imkânlar sunar.

Meallerin okunmaması bağlamında başka sebeplerden de bahsetmek mümkündür. Meselâ okuyucular, Kur'an'ın muhtevası, dili ve üslubu gibi kendine has özellikleri konusunda yeterli ön bilgiye sahip olmadan meallerle yüzleşmektedirler. Dolayısıyla alışık olmadıkları bir kitapla karşılaşmaları, muhtemelen okumalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yine mevcut meallerden birçoğu, ayetlerin doğru anlaşılmasını, Türkçenin akıcı kullanılamaması, tarihî olgu ve veciz ifadelerin izahı sadedinde açıklamalara yer verilmemesi gibi konularda genel olarak birçok problemleri içermektedir.

Meallerle ilk karşılaşan birçok kimse, yukarıda bir kısmı zikredilen sebepler dolayısıyla, umduğunu bulamamakta ve ifade yerinde ise hayal kırıklığına uğramaktadır. Oysa o, kutsal kabul ettiği, müstesna bir değer atfettiği bu ilâhî kelâmın mealinin böyle olacağını hiç tahmin etmiyordu. Çocukluğundan itibaren eşsiz bir tazim duygusuyla yaklaştığı Kelâm-ı Kadîm nerde, eline aldığı bu meal nerde? Eline aldığı sıradan bir kitaptan bile az çok bir şeyler anlıyordu. Ne var ki, anlamak ve hidayetinden istifade etmek için el uzattığı bu kitap kendisine neden acaba bu kadar yabancı ve kapalı idi?

İşte okuyuculardan birçoğu, böyle bir halet-i ruhiye içerisinde ya eline aldığı meal bir tarafa bırakıyor veya daha önce öğrendiği Kur'an'ı orijinalinden okuma alışkanlığına dönüyordu. Bu tür bir tecrübeyi yaşayanların sayısı, bu toplumda her halde azımsanmayacak kadar fazladır. Şu halde ortada bir problem var demektir. Bu da, en fazla rağbet edilen fakat yeterince okunmayan ve istifade edilmeyen mealler problemidir. İşte aşağıdaki satırlarda, okuyucuların meallerle daha verimli bir ilişki kurmalarının önündeki problemler ve bunlara ilişkin çözüm yolları gösterilmeye çalışılacaktır.

II. Meal Okumada Dikkate Alınması Gereken Hususlar

1- Mealler Açısından

Şüphesiz ki, Müslümanların nazarında Kur'an'ın eşsiz bir yeri vardır. Çünkü o, Yüce Allah'ın kelâmı olup öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini kuşatmaktadır. İnsanlığa yapılan son ilâhî çağrıdır. Hakikatin ta kendisidir. Ona denk düşecek, onunla yarışacak başka bir söz yoktur. Bir kelâm harikasıdır. Bütün güzelliklerin, rahmetin ve şifanın kaynağıdır. Ona bağlananlar sonsuz güzelliklere mahzar olur. Bu tespitler, Kur'an'ın Müslüman hafızadaki yerini tasvir ve tarif etmede aslında yetersiz kalmaktadır.

Müslüman, manasını anlamadan ya bu şekilde Kur'an'a inanmaya devam edecek ya da meal ve tefsirler yoluyla onun muhtevasına ve inceliklerine nüfuz etmeye çalışacaktır. Birinci yol tercih edilirse, o, hakikat ve kutsalın eşsiz temsilcisi olarak kabul edilmeye devam edecek, ancak müminin hayatının olumlu yönde dönüşmesinde fazla bir katkı sağlamayacaktır. Eğer ikinci yol tercih edilirse, yani mealler yoluyla Kur'an öğrenilecekse, bilinmesi gereken bazı hususlar vardır.

Birinci olarak, okuyucu, mealin aslının yerini tutmayacağı hakikatini bilmesi gerekiyor. Bu aslında, bütün tercüme için kabul edilen bir gerçeği ifade ediyor: Yani tercüme aslının aynı değildir. Bunun her dilin kelime yapısıyla ve bu kelimelerin mana içeriğiyle yahut ta dilin edebi bir dil olup olmaması ile ilgili birçok sebebi vardır. Bahsedilen bu durumlar, Kur'an'ın diğer dillere yapılan tercüme konusunda da geçerlidir. Çünkü ister Türkçe isterse İngilizce veya başka her hangi bir dil olsun, Kur'an dili Arapça ile bu açıdan farklılıklar gösterir. Dolayısıyla bunlardan hiç birinin, Kur'an'ı ne semantik/mana içeriği ile ne de edebi ve şiirsel özellikleriyle yansıtmaması mümkündür. Bu manada bir mealin Kur'an'ın içerdiği bütün bilgileri verdiğini söylememiz de gerçeklere aykırıdır. Aksine bir yargıda bulunmak, her hangi bir tefsir için bile doğru olmayacağına göre, bir mealle ilgili olarak böyle bir şey söylememiz elbette ki mümkün değildir. Bu bakımdan meal okumak, Kur'an'ın manalarını tüketmek anlamına alınmamalıdır.

Kur'an ve meal bağlamında yine şu tespitleri yapmak mümkündür: Kur'an, Allah'ın yeryüzündeki en belirgin ayeti, hikmet ve esrarını içeren en önemli sembolüdür. Meal ise, bir ölçüde bunun ifşa edilmesi ve açığa vurulmasıdır. Kur'an'la olan ilişki tazim ve saygı çerçevesinde iken, mealle olan ilişki bir anlama ve tanıma özelliği gösterir. Yine Kur'an'la olan ilişki bir ibadet niteliği taşıırken, mealle olan ilişki, onun hidayet ve yönlendirmesinden istifade etmeyi hedefler. Kur'an'la olan ilişki daha ziyade duygusal bir nitelik arz ederken, mealle olan ilişki zihinsel bir özellik ortaya koyar. Kur'an'ın hikmet ve esrarı sınırsız iken, meal belirli bir anlam dünyasına atıfta bulunur.

Ancak belirtmek gerekir ki, okuyucu, meali Kur'an'ın kendisi olarak görmese de, Allah'ın mesajlarını okuduğu konusunda şüphe etmemeli, O'nun davet ve irşadına muhatap olduğunu unutmamalıdır. Başka bir anlatımla meal, murad-ı ilâhînin kendisi değildir. Ancak yine de, Allah'ın buyruk ve mesajlarını bizlere sunmaktadır. Bu sebeple, okuyucu ona karşı olan saygı ve hürmetinde eksiklik etmemelidir. Çünkü Kur'an'ın hidayetinden istifade edebilenler, ancak böyle bir duygu ve inançla ona yaklaşabilenlerdir. Elindeki kitabın değer ve önemini bilemeyen insanların, o kitaptan yeterince istifade etmeleri mümkün değildir.

Meallerde farklı manaların verilmiş olması, normal karşılanması gereken bir durumdur. Çünkü bunlar da neticede bir nevi tefsirdir. Değişik manaların verilmesi, nasıl ki Kur'an dilinin doğal bir özelliği kabul ediliyor ve tefsire yansıyor, mealde de bundan kaçınmak mümkün değildir. Mütercimlerin, kendi birikimleri istikametinde ayetin içerdiği manalardan birini tercih etmeleri gerekiyor. Bir meal sahibi, kelime veya ayetin bir anlamını alırken bir başkası diğer anlamını alabilmektedir. Bu, kelimenin farklı manalarından kaynaklanabileceği gibi, i'rab vecihlerinden de ileri gelebilir. Yine, bilindiği gibi, fesahat ve belağat açısından Kur'an eşsiz bir dile sahiptir. Çeviri teorilerinin de ortaya koyduğu gibi, edebi niteliği ön plana çıkan bu tür metinlerin, farklı şekillerde tercüme imkânları daha da çoğalmaktadır. Tefsirlerde müellif, belki de bu manalardan birisini seçmek mecburiyetinde değildir. Ancak tercümede bu zorunlu bir durum olup hedef dile bunlardan birisinin aktarılması gerekmektedir. Zaten tercümenin en önemli zorluklarından birisi de bu değil midir? Bu sebeple okuyucu, meallerdeki farklı çevirileri normal karşılamalıdır.

Kur'an mana ve lafziyla Allah'ın kelâmıdır. Bu sebeple, batılın ona ulaşması, hata ve çelişkinin ona bulaşması mümkün değildir. Meal ise, ilâhî mesajları içermekle beraber beşeri bir sözdür, bir nevi tefsir/yorumdur. Bundan dolayı da hata ve eksikliklerden uzak değildir. Dolayısıyla Kur'an, her hangi bir eleştiriden uzak iken, meal tercih ettiği mana dolayısıyla eleştiriye açık bir özellik ortaya koyar. Bir mealin bütünüyle hatadan azade olması mümkün değildir. Fakat günümüzde bu farklı bir boyut kazanmıştır. Çünkü yapılan çalışmalar, gereken emek ve ciddiyet verilerek gerçekleştirilmediğinden, ne yazık ki, çok yönlü hataları içermektedirler. Burada temel bir takım ilkelerin ihmal edildiği anlaşılmaktadır: Meselâ her şeyden önce, tercümenin bir bilim olma özelliği mütercimler tarafından ciddiye alınmamaktadır. İkinci olarak salt Arapça bilmekle ve ayetleri oluşturan kelime ve terkipleri lügatler yoluyla aktarmakla çevirinin gerçekleşeceği zannedilmektedir. Yine buna bağlı olarak tefsir mirasından yeterince istifade edilmediği anlaşılmaktadır.

Mealleri genel olarak belki de iki kategoride değerlendirmek mümkündür: Birinci olarak, metne bağlı, aynı zamanda dipnot ve açıklamalardan yoksun mealler. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu tür çalışmalar faydadan çok belki de zarar getirmektedir. Çünkü bir taraftan, kaynak metindeki haziflerin oluşturduğu kopukluklar, diğer taraftan ise metne sadakatın bir neticesi olarak Türkçe açısından hiç de akıcı olmayan çeviri metni. Okuyucunun burada ciddi anlama problemleri ile karşılaşacağı muhakkaktır. Nitekim gözlemlerimiz, bu tür denemelere girişip de, anlama sorunları nedeniyle umduğunu bulamayan birçok kimsenin var olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü okuyucunun çeviri metnini anlayıp anlamayacağından ziyade, metne sadakat

ön planda tutulmaktadır. Metne bağlılık ve okuyucunun içerisinde bulunduğu zihin dünyasının dikkate alınmaması, bazen çeviri metninde tarihî motif ve imaların iyice ön plana çıkmasına dolayısıyla okuyucunun ondan uzaklaşmasına sebep olabilmektedir. Özellikle Kur'an hakkında bilgisi olmayan ve onunla yeni tanışanlar açısından bu tür mealler iyi bir intiba oluşturmamaktadır⁵.

Meallerden diğer bir grup da, anlamı öne alan ve tefsiri mahiyette yapılan çalışmalardır. Okur endeksli özellikleri nedeniyle ilâhî mesajın daha anlaşılır bir tarzda sunumu açısından bunların elverişli olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bunlardan bazıları, Kur'an'ın dili ve tarihinden kopuk, hatta modern bilimsel kavramlara çokça yer vermektedir. Bu tür çalışmaları, Kur'an'ı anlama ve tefsir etme geleneği açısından izah etmek mümkün değildir. Yanlış bir Kur'an tasavvurunun burada belirleyici olduğu muhakkaktır⁶. Yine Kur'an'daki mucizevî anlatımların olağanüstü boyutunun göz ardı edilmesi veya rasyonalize edilerek aktarılması bir diğer yanlış yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu tür çevirilerin yapılmasında hâkim modern Batı düşüncesinin etkisi olmadığını söylemek elbette ki mümkün değildir⁷. Kısaca belirtmek gerekirse, hâkim modern düşüncenin bir neticesi olarak, gerek toplumsal hayat gerekse bilimin alanına giren konular ve mucizevî anlatımlarla ilgili olarak günümüz tefsirlerindeki bir takım yanlış eğilim ve sapmaların izdüşümlerini meallerde de gözlemlemek mümkündür.

Sonuç olarak şu tespiti de yapmak mümkündür: Son yıllarda yapılan çalışmalarda çeviri tarzlarında da önemli gelişmeler müşahade edilmektedir. Şöyle ki, metne bağlı, harfi tercümeden serbest/tefsiri tercümeyle doğru, dikkati çeken bir yöneliş gözlemlenmektedir. Bunun birkaç örneği kaleme alındı. Burada normal tercüme tekniklerini aşan bir durumla karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır. Çünkü Kur'an'ın oldukça veciz/özlü lügavî verileri aşılmakta ve okuyucuya ayet hakkında kapsayıcı bir bilgi verilmesi hedeflenmektedir. Buna belki de tercümeden ziyade tefsir demek daha doğru olacaktır. Kanaatimce bu gelişme, meal tekniği açısından da incelenmeye değer bir özellik ortaya koymaktadır.

2- Kur'an Açısından

Kur'an mealini ilk defa eline alan bir okuyucu, daha önce görmediği nevi şahsı-

- 5 Nitekim tercümede amaç, Kur'an'ın mesajını Arapların dışındaki diğer topluluklara ulaştırmak ise, önemli olan, çevirenin kaynak metinden ne anladığı değil, okuyucunun amaç metinden ne anlayacağı olmalıdır. Bk. Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz*, Ankara Okulu, Ankara 2008, 52.
- 6 Bk. Salih Parlak, *Bilgi Toplumuna Doğru Kur'an-ı Kerim, (Meal-Tefsir)*, İstanbul 2001.
- 7 Mâide 5/110. ayetin meal için bk. Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları İstanbul 2002.

na münhasır bir kitapla karşı karşıya olduğunu hemen fark eder. İlk dikkatini çeken hususlardan biri, tarihî olay ve olgulara yoğun bir şekilde atıflarda bulunulmasıdır. Bu metnin diğer bir özelliği de, gayptan şehadete, geçmişten geleceğe, ölümden dirilişe, tevhitte şirke, imandan küfre, insandan topluma, itaatten azgınlığa, semadan yeryüzüne iç içe konuları ihtiva etmesidir. Yine dil ve üslup olarak okuyucunun, tanıdığı, bildiği metin türlerinden farklı, kendine özgü bir anlatım tekniği vardır burada. Başlıklar halinde verdiğimiz Kur'an'a has bu hususları, biraz daha açtığımızda aşağıdaki tespitleri yapmamız mümkündür:

Genelde kutsal kitaplar, muhteva, anlatım ve dili kullanım tarzlarıyla farklı bir nitelik ortaya koyarlar. Bunu Tevrat ve İncil metinlerinde görmek mümkündür. Bunlar, kendisiyle ilk defa karşılaşmaları insanlık tarihinin farklı dönemlerine taşır, böylece onlara nostaljik bir duyguyu yaşatır. Kur'an tercümesini ele alan bir kimsenin de, ona özgü bu farklılığı görmemesi mümkün değildir. Okuyucu, elindeki kitabın, bildik-tanıdık türden bir kitap olmadığını hemen fark eder. Çünkü tarihin derinliklerine insanı çekip götürür, değişik dönem ve mekânlarda gezinti yaptırır, farklı olay ve şahıslarla tanıştır. Böylece okuyucuyu daha önce tecrübe etmediği bir atmosfere sürükler. Dolayısıyla o, ilk etapta pek de aşina olmadığı bir kitapla karşı karşıya bulunmanın farklılığını yaşar. Kur'an'ın tarihî atıflarını belki de iki kategoride toplamak mümkündür. Birincisi, başlangıcından itibaren, bütün insanlık tarihinin değişik dönemlerine ışık tutar ve peygamberlerin gerçekleştirdiği tevhit mücadelesine atıflarda bulunur. İkincisi de, nazil olduğu dönemlerde muhatap insanların sahip oldukları, dünya görüşü, inanç, akide ve hayat tarzlarına dair bilgiler verir.

Bilindiği gibi, Kur'an, ilk etapta belirli bir kültür ve dünya görüşüne mensup insanları muhatap almış; onların diliyle öğreti ve mesajlarını iletmiştir. Yani VII. yüzyıl Arap kültür ve medeniyetine mensup topluluklar, vahyin ilk hedef kitesini oluşturmaktaydı. Sınırlı, mahalli bir yerden başlamak, mesajın ortaya konulması, eğitim-öğretimi, öngördüğü insanların yetiştirilmesi açısından belki de bir zaruretti. Çünkü fikrî ve dinî hareketler, bir noktadan veya sınırlı bir bölgeden başlar, oradan çevreye doğru gittikçe yayılır ve geniş halk kitlelerini etki alanına çekmeye çalışır. İşte Kur'an vahyinin de bu gerçekten hareket ettiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla bahsedilen bu durum, bir nakısa olarak değerlendirilmemelidir. Bu özelliği sebebiyle, Kur'an, ibadet, ahlâk ve hukuk konularında emir ve yasaklarını hükme bağlarken, Arapların gerek din, gerekse sosyal ve kültürel hayatına dair çok sayıda konu ve te-

mayı kullanmış ve onlar vasıtasıyla ilâhî değerleri insanlığa ulaştırmıştır. Dolayısıyla evrensel prensip ve talimatları, yerel inanç, örf ve adetlerle iç içe gelmiştir⁸.

Bahsedilen bu durum Kur'an'ın tarihî ve yerel boyutlarını ortaya koymakta doğal olarak bu durum, meallere de yansımaktadır. Dolayısıyla meal okuyucusu, yaşadığı gerçeklikler dünyasından farklı, nüzul dönemi Arap kültürüne ait olgularla yüz yüze gelir. Sahip olduğu modern zihin yapısı ile Kur'an'ın anlam dünyası arasındaki boşluğu görür. Onunla irtibat kurmada sıkıntıya düşer, yaşadığı dünyada neye tekkabül ettiklerini tespit etmekte zorluk çeker. Sonuçta, Kur'an'ı anlamamanın, aynı zamanda nüzul dönemi tarihi ve kültürünü anlamaktan geçtiği sonucuna varır. Bu açıdan tefsir okuyucusu daha avantajlı olup, Kur'anî ifadelerin ilişkili olduğu tarihî olay ve olgular hakkında bilgilendirilir. Dolayısıyla onları anlama ve çözmeye zorluk çekmez. Ancak meal okuyucusunun işi bu kadar kolay değildir. Çünkü o, Kur'an'ın iç içe olduğu tarihî olgu ve olaylar hakkında yeterli bilgi sahibi olamadığından, onun anlam dünyasına nüfuz etmede sıkıntılarla karşılaşır. Hangi değerleri oradan istihsal edebileceği konularında zorluk çeker.

İlk muhataplar açısından Kur'an'ın anlaşılması diye bir sorun yoktu. Çünkü dilleri sebebiyle rahatlıkla Kur'an'ı anlayabiliyorlardı⁹. Üstelik Kur'an, bizzat onların yaşadığı hadiseler üzerine nazil oluyordu. Dolayısıyla yaşanan hadiselerle ayetler arasında kolaylıkla irtibat kuruyor ve vahyin taşıdığı ilâhî muradı zorluk çekmeden anlayabiliyorlardı. Ancak sonraki muhatapların, bu açıdan işleri o kadar kolay değildi. Çünkü Arap değillerse, bir dil sorunu var demektir. Yine Kur'an ayetlerinin nazil olduğu şartlar çok gerilerde kalmıştı. Yani okuyucunun içerisinde bulunduğu bağlam sürekli değişiyordu. Dolayısıyla Kur'an'ı anlayabilmesi için, nüzul dönemi Araplarının doğal olarak bildiği fakat kendisinin bilemediği ilave bilgileri öğrenmesi gerekiyordu. Kısaca ayetin nerede, ne zaman, kimler hakkında, hangi olay üzerine nazil olduğu bilinmelidir. Bu bağlamda şu örneği vermek mümkündür: “Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindedir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur” (Bakara, 2/158).

8 Meselâ Kureyş suresinde, her ne kadar tarihî bir olguya işaret edilse de, her zaman ve mekânda yaşayan insanlara değişik vesilelerle Allah'ın lütuf ve ihsanlarda bulunduğu, dolayısıyla sadece O'na ibadet edilmesi gerektiği mesajı mevcuttur. Yine Uhud savaşında müminlerin, sebatkâr olmaları, dünya malına meyilemeleri, savaşın kritik anında yalpalamaları ve bütün bunların nelere mal olduğu her dönemdeki müminlerin benzer gelişmeler karşısında yaşayabilecekleri durumlardır. Kısaca Uhud savaşı tarihî bir olaydır; ancak savaş sırasında yaşanan insanî ve ahlâki durumlar genel geçer bir özellik ortaya koymaktadır.

9 Meryem, 19/97. Duhan, 44/58.

Ayeti tek başına aldığımızda, hacda Safa ve Merve arasında sa'y yapılmadığı takdirde, bir mahsur olmayacağı şeklinde bir sonuca varabiliriz. Ancak sebab-i nüzul yani iniş sebebi dikkate alındığında, ayetin bu konuda bir hüküm vermek maksadını içermediği anlaşılacaktır. Şöyle ki, Cahiliye döneminde Safa ve Merve tepelerinde putlar bulunuyor ve müşrikler de bu tepeler arasında sa'y ediyorlardı. İslam gelince, müminler bu eski uygulama sebebiyle bunlar arasında sa'y etmekten endişe etmişlerdir. İşte ayet, onların bu endişesini gidermek üzere nazil olmuştur. Yoksa hac ve umrede bu iki tepe arasında sa'y etmenin dinen gerekli olup olmadığı konusunda hüküm vermemektedir.

Kur'an'ın dikkati çeken özelliklerinden birisi de, çok farklı konulara birbiriyle iç içe yer vermesidir. Aslında o, tevhit gibi merkezi bir konuya baştan sona bütün sayfalarında yer vermekte veya işaret etmektedir. Yine ahiret, nübüvvet, ahlâk onun diğer temel konularını oluşturmaktadır. Fakat bunlarla bağlantılı olarak çok değişik tabii konulara da girilmektedir. Dinler tarihi ve toplumsal hayatla ilgili hususlara ilave olarak, insanlığın geliştirdiği gerek fen, gerekse sosyal bilimlerin alanına giren yüzlerce konuya şu veya bu şekilde temas edilmektedir.

Ancak Kur'an bütün bunlardan bahsederken kendine has bir amacı ve yöntemi vardır. Şöyle ki, Kur'an tarihten ve toplumsal süreçlerden bahseder; ancak bir Tarih ve Sosyoloji kitabı gibi hikâye etmek ve bilgi vermek amacıyla değildir. Yine o, canlılardan ve astronomik olaylardan söz eder; ancak Biyoloji ve Astronomi bilimlerinin amaç ve metodundan farklı bir şekilde bu konulara yer verir. Kısaca, bütün bunlara temas ederken, onun esas gayesi, muhatapları bu hususlarda aydınlatmak ve onlara bilimsel bilgiler sunmak değil; iman ve ahlâk konularında mesajlar vermektir.

Kur'an'ın dikkati çeken en önemli özelliklerinden biri, bütün bu değişik konuları bildiğimiz kitaplardaki tarzıyla belirli konular halinde veya ana başlıklar ve alt başlıklar şeklinde ele alınmamasıdır. Kur'an 114 sureden oluşmaktadır. Surelerde belirli konulara ağırlık verilmektedir. Ancak yine de bir sureyi bugünkü anlamda kitabın bir bölümü olarak düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü aynı sure içerisinde çok farklı konulara girilebilmekte ve bunlar birbiriyle iç içe verilmektedir. Aynı sayfada itikattan ahlâka, ibadetten muamelata, tarihten ölüm ötesine, tevhitte sosyal ilişkilere değin birçok konuya girilmektedir. Hatta bazen aynı ayette bu farklı alanlardan birkaç tanesine temas edilmektedir¹⁰. Bu sebeple okuyucu, Kur'an'da belirli konularda bütüncül bir yaklaşım elde edebilmek için, ilgili eserlere müracaat etmelidir¹¹.

10 Bu açıdan Mâide 41. ayetini değerlendirmek mümkündür. Bu ayet, bir yönüyle Hz. Peygamberin tebliğde ümitsizliğe kapılmaması, yılgınlık göstermemesi gereğini vurgularken, diğer yönüyle de Yahudilerin kitaplarında tahrifat yaptıklarını anlatıyor.

11 Meselâ ülkemizde yayınlanan meallerden birçoğu, Allah'ın sıfatları, insan ve özellikleri, ahiret ahvali, kıyamet, cennet, cehennem, iman, inkâr, zulüm, adalet vb. konularda indeksler içermektedir,

Bahsedilen durumun, modern eğitim almış ve yaygın kitap formatına alışmış olan kimselere şaşırtıcı gelmesi normaldir. Konu bütünlüğüne, giriş, gelişme ve sonuç planlamasına alışmış bir zihin yapısı, Kur'an'ın kendine özgü bu sistematüğünü ilk etapta yadsıyabilir. Konular arasında bir irtibat kurmak da zorluk çekebilir. Belirli bir konu üzerinde yoğunlaşamayabilir. Çünkü zihin, değişik konular arasında geçişler yapmak mecburiyetinde kalmaktadır. Hele meal, metne sadık, kelimesi kelimesine bir tercüme ise bu kopukluk daha fazla hissedilir. Çünkü burada mütercim, ayetler arasında veya aynı ayet içerisinde parantez içi açıklama yapma veya tefsiri mahiyette irtibatlar kurma gereği duymamış olabilir. Dolayısıyla okuyucunun, sebep-sonuç bağlantısını kuramadığı için, tatmin edici bir fikre varması zor olabilir.

Kur'an'da konuların birbiriyle iç içe gelmesi, insan tabiatıyla tam bir uyum gösterir. Çünkü insanın iç dünyası tekdüze bir özellik ortaya koymaz; aksine çeşitlilik arz eder. İnsan, zihinsel bir varlık olduğu gibi aynı zamanda duygusal bir varlıktır. Biyolojik ihtiyaçları olduğu gibi manevi gereksinimleri vardır. İnsanlık tarihine ilgi duyduğu gibi geleceğe dönük hayalleri vardır. Bir taraftan Allah'a kul olma arzusu- nu taşıırken, diğer taraftan nefsanî isteklerinin yönlendirmelerine açıktır. Korkuları olduğu gibi, sevgileri, zaafı olduğu gibi, beklentileri vardır. Ebediliğe açık bir yönü olduğu gibi dünyevî hırs ve tamahları vardır. İşte bütün bunlar onun tabiatında iç içe bulunmaktadır. Dolayısıyla Kur'an'ın bahsedilen üslûbu, insan tabiatıyla uyumlu bir şekilde onu bıktırmayan, aksine idrakini açan, fikrine canlılık kazandırıp derinliğine düşündüren bir nitelik ortaya koyar.

Kur'an'ın kendine has bir diğer özelliği de, edebi türlerden bütünüyle ne nesir ne de şiir özelliği göstermesidir. O'nun metni, bir tür iletişim olmasından ötürü şiire benzese de, birçok açıdan ondan farklılık arz eder¹². Kur'an'ın bu şiirimsi özelliği bilhassa Mekki sûrelerde dikkati çeker. Meallerde genel olarak bu özellik korunamamaktadır. Çünkü fasılaların oluşturduğu ses güzelliğini tercümeyle aktarmak, mananın zayi olmasına sebep olduğu için buna teşebbüs edilmemektedir. Şekilsel özellikler her ne kadar aktarılamasa da, Mekki surelerin tercümesine ilâhî hitabın sahip olduğu diğer edebî niteliklerin yansımaması mümkün değildir¹³. Çünkü sanat eserlerinin esasını oluşturan "mecaz" ve "istiare" öğeleri, bu surelerde yoğun olarak bulu-

bunlardan istifade edilebilir. Yine konularına göre Kur'an mealleri yayınlanmaktadır. Ayrıca son yıllarda ülkemizde "Konulu Tefsir Çalışmaları"nın sayısı epeyce artmıştır; bunlardan yararlanmak da mümkündür. Yine Kur'an'daki ana konu ve kavramlarla ilgili eserlere bakılabilir.

12 Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *İlahi Hitabın Tabiatı*, trc. Mehmet Emin Maşalı, Kitâbiyât, Ankara 2001, 175.

13 İlgili örnekler için meselâ bk. Mürselât, 77/1-5; Zâriyât, 51/1-4.

nur. Dolayısıyla meal okuyucusunun, Kur'an'ın bu özelliğine de hazırlıklı olması gerekir. Belki de edebi zevki olan okuyucuların bu açıdan daha şanslı olduklarını söyleyebiliriz. Çünkü onların bu tür ifadelerin çağrışımlarını yakalamaları, cümlelerin oluşturduğu zihinsel ve duygusal iklimlere nüfuz etme şansları daha fazladır. Tabii bu da, Kur'an'ın edebi özelliklerinin mümkün olduğu ölçüde meale yansıdığı durumlarda söz konusudur.

Kur'an'ı okuduğumuzda, dikkati çeken özelliklerinden biri de, tekrarların çok olmasıdır. Bunun, çağdaş okuyucunun pek de alışık olduğu bir durum olduğunu söyleyemeyiz. Aslında insan okuduğu bir kitapta, sürekli farklı temalarla yüzleşmek, onları anlamak ve inceliklerine nüfuz etmek ister. Bu sebeple tekrarlar, bir okuyucunun pek arzu ettiği bir şey değildir. Dolayısıyla bir kitabın böyle bir özelliğe sahip olması, onun tercih edilmesi açısından bir dezavantaj oluşturabilir. Üstelik yazı dilinde bu, tamamen bir eleştiri konusu olarak görülmektedir. Bu itibarla, Kur'an metninin en önemli özelliklerden biri olan tekrarların, bu tür bir üsluba alışık olmayan çağdaş okuyucuda ilk etapta bir şaşkınlık meydana getirebilir. Nitekim Kur'an üzerinde araştırma yapan önyargılı müsteşriklerin, bu konuyu sürekli kurcalamaları, bu ihtimali desteklemektedir. İşte, Kur'an'la ilk defa karşılaşan meal okuyucularının, bu açıdan da aydınlatılması gerekmektedir.

Şöyle ki, bu durumun, Kur'an dilinin "konuşma dili" özelliğine sahip olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. "Konuşma dili", insanların karşı karşıya sesli olarak görüşürken kullandıkları dildir. "Yazı dili" ise, insanların söylemek istediklerini yazı yoluyla ifade etmeleridir. Yazı diline göre konuşma dilinin daha tabii ve canlı olduğu görülmektedir; çünkü günlük hayatta kullanılmaktadır. Bu sebeple, anlatmak istenilen şeyi ifade için çeşitli vurgulardan ve ses tonundan geniş ölçüde istifade edilir. Ayrıca konuşma dilinde konu, muhataba sorularla aktarılmaya ve bu suretle ikna edilmeye çalışılmaktadır. Çoğunlukla cümleler, bütün unsurlarıyla normal söz düzeniyle düzenlenmemiştir. Cümleler kısa kısa olur, fakat bağlaçların yoğun bir şekilde kullanımı söz konusudur. Yine halk dilinde kısa emirler, basit bildirimler ve sorularla konu anlatımı gerçekleştirilir¹⁴.

Konuşma dilinin bu özelliklerini, bilhassa Kur'an'ın nazil olan ilk surelerinde ve kıssalarda görüyoruz. Zira buralarda tekrarlar, sorular, kısa cümleler, vurgular yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bu özelliğiyle Kur'an, adeta insanlığa yöneltilen bir nutuk, bir hitabe özelliği göstermektedir. Böylece insan ilâhî değerler konusunda ikna edilmeye çalışılmaktadır. Çünkü Kur'an'ın amacı, ilâhî emir ve yasakları insanın sa-

14 Kâmile İmer, *Dil ve Toplum*, Gündoğan Yay. Ankara 1990, 23-23.

dece bilmesi ve öğrenmesi değildir. Bunun da ötesinde onların şuur haline getirilmesi, onlarla bütünleşip yaşanan değerler haline gelmeleri hedeflenmektedir. İşte maksat bu olunca emir ve yasakların bir defa değil, sık sık tekrar edilmesi gerekmektedir.

Kur'an'da yer alan bu tekrarları iki şekilde değerlendirmek mümkündür: Birincisi ayet şeklinde gelen tekrarlardır. Meselâ Rahmân sûresine baktığımızda, “O halde rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?” şeklindeki soru formunun çok sayıda tekrar edildiğini görüyoruz. Yine Kamer sûresinde “Fakat azabım ve uyarılarım nasılmış?”, “Andolsun biz, Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık, düşünüp öğüt alan yok mu?”¹⁵ ifadelerinin sıklıkla tekrarlandığını görüyoruz.

İkinci tarz tekrarlar da kıssalarda söz konusu olmaktadır. Âdem, Nûh ve Mûsa ile ilgili kıssalar birkaç defa tekrarlanmıştır. Meselâ Hz. Âdem kıssası, Bakara, Â'râf, Hicr, İsrâ, Kehf ve Tâhâ sûrelerinde tekrarlanmaktadır. Belirtmek gerekir ki, burada birinci grupta olduğu şekliyle tam bir tekrar söz konusu değildir; aksine olayın değişik yönleri farklı ifade ve üsluplarla dile getirilmiştir. Böylece farklı açılardan konu ele alınarak tekrar edilmiştir. Ancak bu tekrarlar arasında her hangi bir zıtlık söz konusu değildir. Değişik pasajlar bir araya getirildiğinde konunun detaylı bir tablosu elde edilir. Bununla beraber kıssalarda geçen bazı bölümlerin tekrar edilmesinden kaçınılmamıştır.

Kur'an üslubunun dikkati çeken diğer bir özelliği de, insanın kendi irade ve tercihiyle yaptığı fiillerin dahi Allah'a nispet edilmesidir. Sanki insan, kendi irade ve ihtiyarı ile değil de, Allah'ın zorlaması ile hareket etmektedir. Sözelimi hidayet ve dalaletin Allah'ın dilemesiyle gerçekleştiği, dilediğini doğru yola sevk ettiği, dilediğini de saptırdığı ifade edilir. “Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir” (İbrahim, 14/4). Yine, Allah'ın inkârcıların kalpleri ve kulaklarını mühürlediği, gözleri üzerine perde çektiği belirtilir: “Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır” (Bakara, 2/7)¹⁶.

Bu tür ayetlerin anlaşılmasında “Kur'an'ın bütünlüğünü dikkate alma ilkesi” göz ardı edilmemelidir. Nitekim bu açıdan bakıldığında, Allah Teâlâ'nın iman, ibadet ve ahlâk alanını bireyin kendi tercihine bıraktığını rahatlıkla görebiliriz. Meselâ, İnsan sûresinde mealen şöyle buyrulmaktadır: “Ona doğru yolu gösterdik; artık ister şükreder, ister nankörlük eder” (İnsan, 76/3). Yine ilim, hikmet ve adalet sahibi olduğuna göre, Allah Teâlâ'nın hem kullarına irade ve etkileri olmadan günah işletmesi, kalplerini mühürlemesi hem de bunlardan dolayı onları cezalandırması düşünülemez. Nitekim şu ayet meali bunu açıkça göstermektedir: “Allah insanlara zerre kadar dahi haksızlık etmez” (Yûnus, 10/44).

15 Bu açıdan Şu'ara suresi de incelenebilir.

16 Meselâ bk. Enfâl, 8/17.

Öyle ise insanı fiillerinde zorlamayı ifade eden ayetleri nasıl izah edeceğiz? Burada unutulmaması gereken, bu üslubuyla Kur'an, muhatapları etkileme amacı gütmektedir. Böylece her yerde ve her şeyde öncelikle O'nun hesaba katılmasının gerekliliği ifade edilmiştir. İnsan fiilleri de dâhil olmak üzere bütün olan bitenin gerçek failinin Allah olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü insanlara irade, tercih, güç gibi imkânları ve kabiliyetleri veren Allah Teâlâ'dır. İşte bu anlamda hidayete erdiren, saptıran, mühürleyen, hayrı veya şerri işleten O dur.

Diğer taraftan Kur'an okunduğunda, bazı ayetler arasında çelişki varmış gibi bir izlenim okuyucuda uyanabilir. Oysa Nisâ sûresi 82'de belirtildiği gibi, Allah'ın kelâmı için böyle bir şey söz konusu değildir. Dolayısıyla bu tür bir sonuca varılması, ayetlerin anlaşılmasında izlenen usulün yanlışlığından kaynaklanmaktadır.

Bu durumun değişik sebepleri vardır. Bunlardan biri, ayetleri anlarken indikleri tarihî şartları dikkate almamaktır. Örnek olarak şu iki ayet meali arasındaki ilişkiyi verebiliriz: "Ey Peygamber! Affedici ol, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir" (A'râf, 7/199). "Haram aylar çıkınca Allah'a ortak koşanları bulduğunuz yerde öldürün" (Tevbe, 9/5). Görüldüğü gibi, iki ayet arasında ilk bakışta çelişkili bir durum görülmektedir. Çünkü bunların ilkinde Müslüman olmayanların bağışlanması, ikincisinde ise buldukları yerde öldürülmeleri emredilmektedir.

İki ayet arasındaki ilişkiyi şu şekilde izah etmek mümkündür: Bilindiği gibi Kur'an 23 yıllık bir zamana yayılarak nazil olmuştur. Bu süre zarfında da gelişmelere bağlı olarak İslam davetinin seyri farklılaşmıştır. Mekke'de Müslüman olmayanlara karşı takınılan tavır Medine döneminde farklı bir aşamaya girmiştir. Buna göre birinci ayet, Mekke şartlarında izlenmesi gereken tavrı ortaya koymaktadır. İkinci ayet ise, Medine döneminde Müslümanların müşriklerle savaş halinde bulunduğu bir ortamdan bahsetmektedir. Bu itibarla, bir kimsenin barış ortamında bu ayeti ileri sürerek şiddet yanlısı bir tavır sergilemesi doğru değildir. Dolayısıyla her iki ayeti bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Kısaca, aralarında ihtilaf var gibi gözükten ayetleri anlarken, hangi dönem ve hangi şartlarda nazil olduklarının bilinmesi temel bir ilke olarak kabul edilmelidir.

Kur'an'ın kendisi, içerdiği ayetleri muhkem ve müteşabih olarak ikiye ayırır¹⁷. Muhkem, anlamı kesin olarak bilinen ayetlerdir. Bunlar, Kur'an'ın esasını, temelini oluşturur. Müteşabih ise, gayb âlemi ile ilgili mahiyeti bilinmeyen hakikatlerin, şahadet âlemindeki hakikatlere benzetilerek ifade edildiği ayetlerdir. Zaten kelimenin kökeninde iki şeyin birbirine benzetilmesi söz konusudur. Allah'ın sıfatları, ahiret, kıyamet, cennet, cehennem, melek, cinler vb. konuları bunlara örnek verebiliriz. Bir-

17 Âl-i İmrân, 3/7.

çok müfessir, müteşâbih kelimesine çok anlamlı manasını vermişlerdir. Bunun sebebi, bu ayetlerin delaletinin kesin olarak tayin edilememesinden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki ayetler, bu tür ayetlere örnektir: “Allah’ın eli onların elinin üstündedir” (Fetih, 48/10). “Rabbinin yüzü baki kalacaktır” (Rahmân, 55/27).

Burada görüldüğü gibi Yüce Allah tanıtılırken, insanın tanıyıp bildiği “el”, “yüz” gibi beşerî bir takım organlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla bir teşbih/benzetme söz konusudur. Bu tür ifadelerin anlaşılmaları konusunda iki yaklaşım vardır. Birincisi, bunların kesin manasını ve hakikatini sadece Allah bilir. O, bunlarla neyi kastettiyse onların gerçek olduğuna inanmak gerekir. Diğer görüşe göre ise müteşâbihler, manaları kapalı olan ayetlerdir. Ancak ilmî ehliyet ve dirayet sahibi kişilerin bu ayetleri yorumlamaları mümkündür. Buna göre, kelime manasında anlaşılmaları uygun düşmeyen bu ifadeleri Allah Tealâ’nın zatına uygun bir şekilde yorumlamak mümkündür. Şöyle ki “Rabbinin yüzü”, “Rabbinin zati” anlamında, “Allah’ın eli” de “Allah’ın kudreti” manasında anlaşılabilir.

3- Okuyucu Açısından

Bir işe girişirken amaç ve niyetler çok çeşitli olabilir. Bir şeyden amaç ne ise sonuç da ona göre olur. A amacı B sonucunu veriyorsa, bizim buradan C sonucunu beklememiz makul olmaz. Dolayısıyla biz eğer sonuçlardan memnun değilsek, güttüğümüz amaçları yeniden gözden geçirmeliyiz. Ancak amaçları değiştirdiğimiz takdirde istediğimiz sonucu elde edebiliriz. Çünkü amaçların değişmesi, sonuçların farklılaşmasına sebep olur.

Bu açıdan baktığımızda, Kur’an’la kuracağımız ilişkide, hedeflediğimiz amaç ve güttüğümüz niyet önem arz etmektedir. Her fiilde olduğu gibi burada da, farklı düşünce ve sebeplerle hareket edebiliriz. Değişik amaçlarla ona yaklaşmak mümkündür. Bu akademik inceleme sebebiyle olabileceği gibi merakı giderme düşüncesiyle olabilir. Yine kültür ve bilgisini artırmak gayesine matuf olabileceği gibi anlamaksızın sırf ibadet amacıyla da olabilir. Bunların hepsinin haklı gerekçeleri vardır. Dolayısıyla bütünüyle faydadan hali yaklaşımlar olarak da görülmeleri doğru değildir.

Ancak unutmamak gerekir ki, Kur’an’ın insana/insanlığa hidayet rehberi oluşu, bunlardan sadece birisi ile gerçekleşebilir. O da, insanın, bu ilâhî kelâmı, kendi hayatına müdahale etmeye tam yetkili, değiştirici ve dönüştürücü bir fail/özne olarak görmesi ile mümkündür. Hatta bunun inanç düzeyinde de kalmaması, onun karşısına insanın “dinleyip itaat etme” arzu ve ihtiyakıyla oturması gerekmektedir. Çünkü Kur’an’ın hidayetinden ve rehberliğinden istifade imkânı başka şekilde mümkün değildir. Bu bakımdan, onu okurken, irşadından istifade etmek temel amaç olmalıdır.

Meal okuyucusu, adeta Kur’an kendisine hitap ediyor ve onu Allah’tan telakki

ediyormuş gibi bir haleti ruhiye içerisinde bulunmalıdır. Böyle bir psikolojiye girilmediği veya samimi duygu taşınmadığı takdirde Kur'an'ın bizlere anlam dünyasının kapılarını açması, verimli ve diriltici bir ilişki kurmamız mümkün olmayacaktır. Bunun için de okuyucu, zihni ve gönül açıktır bir şekilde Kur'an'ın karşısına oturmalıdır¹⁸. Ondan gelecek çağrı ve mesajları alabilecek bir duyarlılığa sahip olmalıdır. Başka bir anlatımla, onun önünde akıl ve gönül birliği sağlanarak okuyucu kendisini konumlandırmalıdır. Akıl zinde olduğu gibi gönül de zinde ve canlı olmalıdır. Duyguların pörsüdüğü bir okuyuşun, insan üzerinde etkili olacağını, kalıcı bir tesir uyandıracığını söylememiz mümkün değildir. Şu halde, ayetlerin söylediklerini sadece "dinlemek ve anlamak" yeterli değildir. Kur'an, adeta kendisine değil de, başkasına söylüyormuş gibi bir davranış içerisinde okuyucu düşmemelidir. İfade yerinde ise, kendisini paranteze alarak vahye yaklaşılmamalıdır. Her şeyden önce, kendisinin ona muhtaç olduğunu bilmeli ve inanmalıdır. Kısaca o, sadece bir bilgi nesnesi konumuna indirgenmemelidir.

Okuyucu, emirleri yapmaya, yasaklardan kaçınmaya karar veren, kendisiyle hesaplaşan, ihmalleri dolayısıyla nefsinin kınayan, yanlışlıkları sebebiyle pişmanlık duyan, günahlarından bağışlanmasını isteyen, rahmet ayetinde ümitleri coşan, azap ayetinde Allah'a sığınan birisi olarak Kur'an'la muhatap olmalıdır¹⁹. Bu arada, kendisiyle yüzleşmeli, düşünce, niyet ve fiillerinin sorgulamasını yapmalıdır. Yine kıyamet sahneleri ile hesap endişesini yaşamalı, barış ve esenlik yurdunun özlemiyle yeni bir hamle ruhu kazanan birisi olarak onu okumalıdır.

Kur'an takva sahibi müminler için hidayet rehberidir. Ashında, Kur'an'ın, inanan-inanmayan, muvahhit-müşrik, salih-fasık, alim-cahil bütün insanlara yönelik müjde ve uyarıları vardır. İnançları, bilgi seviyeleri, arzuları, sapmaları, saplantıları ve zafılarına göre herkese ikaz ve hatırlatmalarda bulunur. Fakat o, kendi hedefleri istikametinde bir amaca ve niyete sahip olunması halinde ancak rehberliğinden ve yönlendiriciliğinden istifade edilebileceğini söyler. Bu anlamda, müminler bir ayrıcalığa sahiptirler. Hayatın her alanında onu kılavuz edinebileceklerini ifade eder. Nitekim daha ilk ayetlerinde buna işaret eder, muttakiler için hidayet rehberi olduğunu belirtir²⁰. Yine o, kendisinin, müminler için her bakımdan bir hidayet kaynağı ve tam bir rahmet olduğunu ifade eder²¹.

18 Kur'an tilavetinin adabı bahsinde ağlamanın faziletinden bahsedilmesi dikkat çekicidir. Bk. *es-Suyûti, el-İtkân fi ulûmil-Kur'ân*, 3.bsk., Beyrût 1416/1996, I, 335.

19 Kur'an'ı düşünerek okumanın faziletine dair bk. *es-Suyûti, el-İtkân*, I, 333.

20 Bakara, 2/2.

21 Yunus, 10/57. Yine o, sıkıntılara göğüs gerip sabreden ve Allah'a gönülden şükreden kimseler için tabiat kanunlarında ibretler olduğunu belirtir. Şûra, 42/33.

Kur'an'ın uyarı-müjde, emir-yasak, irşat ve hatırlatmalarından gerçek manada istifade edenler, her konuda ona mümince bir duyarlılıkla yönelenlerdir. Başka hesaplarla kendisine yönelenlere hidayet, rahmet ve şifa kapılarını tam olarak açmaz. Dolayısıyla hidayetinden istifade edebilme şartını, niyet temizliğine, Allah'a yönelik arzu ve iştiyakına bağlar. Duygu, düşünce ve pratik açısından kendisini değiştirme arzusu taşımayanlara söyleyeceği fazla bir şey yoktur. Kendi benliğini inşa etme iştiyakı duymayanlara vereceği fazla bir mesajı yoktur. Değişmeyi göze alamayanlar veya kendini değiştirmeye cesaret edemeyenler, Kur'an'dan fazla istifade edemezler. Bu anlamda Kur'an, kendini aşma arzusu taşıyan, insanlık basamaklarında tırmanma sevdası olanların kitabıdır desek yanlış bir şey söylemiş olmayız. Nitekim ilk kuşaklar kendilerini değiştirmeye aday olduklarından, onun rahmet ve hidayetinden doyasıya istifade etmişlerdir.

Okuyucu, Allah'ın rızasını umma, gazabından sakınma duygu ve duyarlılığını kazanamamışsa, ilâhî kelâmın kendisinden ne talep ettiğini ve ne yapması gerektiğini fark edemeyecektir. Kişi dünya tamahından kendisini sıyırma gayretinde olmadığı müddetçe böyle bir bilinci elde etmesi mümkün olmayacaktır²². Nitekim İmam Gazzâlî, Vâkı'a 56/79'a atıfta bulunarak, ancak nefsinin kötülüklerden arındırılan ve gönlünü Allah'a saygı nuru ile parlatmış bulunanların, Kur'an'ı anlayabileceklerini ifade eder²³. Zerkeşî de bu konuda şunları söyler: Bidat sahibi olan, günaha ısrar eden, kibir, heva ve dünya muhabbetine dalmış olanların, Kur'an'ın manalarını doğru bir şekilde kavraması ve ilmin sırlarına ermesi mümkün değildir²⁴.

Burada bahsedilen manevî ve ahlâkî değerlerin, zaten Kur'an'ın telkin ve tavsiye ettiği hususlar olduğu akla gelebilir. Ancak belirtmek istediğimiz husus, meal okuyucusunun bunlara karşı zihinsel ve duygusal olarak hazırlıklı ve kabul etmeye yatkın bir konumda olmasıdır. Böyle bir süreçte bulunanlar avantajlı bir konuma sahiptirler. Bu bakımdan Kur'an'la kurulacak ilişkinin en derin içtenlik, tam bir sevgi, saygı ve ünsiyet zemininde gerçekleştirilmesi gereklidir.

Meal okurken, 'Kelâm'ın sahibini yani Allah'ı tazim etmek ve en ideal manada O'na saygı göstermek', göz ardı edilmemesi gereken şartlardan birini oluşturmaktadır. Meal okuyucusu, okuduğu kitabın nihayetinde Allah'ın mesajlarını içeren bir kitap olduğu ve Yüce Allah'ın azametini gönlünde daima hissetmesi gerektiğini unutmamalıdır²⁵. Ancak bu gerçekleştiği takdirde, onu anlama ve gönlüne yerleştirme ko-

22 el-Haris b. Esed el-Muhâsibî, *el-'Akl ve Fehmu'l-Kur'ân*, thk. Huseyin el-Kuvvetî, Dâru'l-Fikr, 3.bs., ys. 1402/1982, 312.

23 Ebû Hamid Muhammed el-Ğazzâlî, *Ihyâu 'Ulûmiddîn*, Dâru Sadır, Beyrut 2000, I, 378.

24 Bedruddin ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l Kur'ân*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts., II, 181

25 el-Gazzâlî, *Ihyâ*, I, 373.

nusunda yeni bir imkân elde etmiş olacaktır. Aksi takdirde, önemli bir fırsat zayıf olacak, amaç hâsıl olmayacaktır.

Meal okumada bir diğer ilke de, bunun bir alışkanlık haline getirilmesi ve her gün buna özen gösterilmesidir. Böylece insanın akıl ve gönül dünyasında Kur'an'ın oluşturduğu manevi iklimin devamlılığı sağlanmalıdır²⁶. Bu ruhanî halin süreklilik kazanması, doğal olarak insanın düşünce, duygu ve davranışlarında kısa zamanda bir gelişme kaydetmesine sebep olacaktır. Hayata, kendine, topluma, geleceğine Kur'anî bir nazarla bakacaktır. Bu sayede kazandığı bakış açısı, düşünce ve davranışlarına sinecek, adeta tabiatının bir parçası haline gelecektir. Manevî değerler çerçevesinde zihin ve gönül dünyasını yenileme ve iyileştirme gayreti içerisinde bulunacaktır. Dünya metanın faniliği, Mevla'nın sonsuz koruma ve mükâfatı, teslimiyet, kendini adanma, ahlâkî mükemmelliği yakalama konularında ayetlerin içerdiği müjde ve uyarılar, mütemadiyen onu tetikleyecektir. Böylece insanın dindarlığı, aksamaya uğramadan olgunlaşma ve gelişme yolunda adım adım ilerleyecektir.

Aslında her Müslüman, Kur'an'ın hikmet ve sırlarına vakıf olmak ister. Ancak unutmamak gerekir ki, bu amaca ulaşmak sadece böyle bir temenni ve isteğe sahip olmakla gerçekleşmez. Aksine bu konuda ısrarlı olmayı, duygu ve düşünce olarak ayetler üzerinde yoğunlaşmayı gerektirmektedir. Kur'an'ın öğrenilmesi ve öğretilmesi çabasının, insanın yapacağı ameller içerisinde en hayırlı amel olduğunu bilmesi, bunun ölüm ötesinde kesintisiz bir mükâfatı sağlayacağını hiçbir zaman aklından çıkarmaması, hatta bunu hayal etmesi gerekmektedir.

Bu dinamik ilişkinin sürekli hale getirilmesi, kararlılığı ve disiplini gerektirmektedir. Zira başarı, bir fiili ancak ısrarlı bir şekilde tekrar etmekle gerçekleşebilir. Tabii ki bu, sabırlı olmayı da zorunlu kılar. Kısaca, Kur'anî bir tema ve bir kavramın özümsemiş hayata geçirilmesi, belirli aralıklarla tekrar edilmesini zorunlu hale getirir. Bu konuda okuyucu, gevşememeli, vahyin rahmetinden istifade etme konusundaki heyecanının pörsümesine mahal vermemelidir. Çünkü ısrar ve kararlılık, uzun vadede muhakkak semeresini verecektir. Zira okumaya devam düşünceye, düşünce inanca, inanç duyguya, duygu da eyleme götürecektir.

Mealler, hangi zamanlarda okunmalıdır? Meallerin müsait olan her yer ve zamanda okunması mümkündür. Dolayısıyla bu konuda her hangi bir sınırlama getirmek doğru değildir. Fakat Hz. Peygambere öğretilen metotta, bazı zamanların bu açıdan özel bir önem arz ettiği görülmektedir. Kur'an'ın ilk surelerinden Müzzemmil suresinde buna temas edilmektedir. Burada onun, gece kalkması, ibadet etmesi ve

26 Kur'an'ın tertil üzere okunmasının amacı, ayetlerin anlamını daha iyi kavramaktır. Çünkü böylece okunan ayetler kalbe tesir eder. es-Suyûtî, *el-İtkân*, I, 331.

Kur'an'ı ağır ağır, tane tane okuması kendisine emredilmektedir. Ayetlerin devamında, gündüzleri insanı meşgul edecek yığınla iş olduğu belirtilerek geceleri ibadet ve tilavetin, kalıcı tesirler bırakacağı ifade edilir²⁷. Zira gece vakitleri, insanların sükûn ve huzur saatleridir²⁸, vahyin insan üzerindeki etki ve kalıcılığı açısından ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü manevî ve ruhanî gerçeklerle derinden ve dolaysız bir temas sağlanır. İnsanın yüce ve aşkın değerlere karşı duyarlılık ve algılama yeteneği artar.

Yine, insanın musibetlere maruz kaldığı, bunalım ve sarsıntılar geçirdiği anlarda, meal okumaları açısından önemli zamanlar olduğunu düşünüyoruz. Çünkü yaşanan bu olumsuz gelişmeler, insanın tahammül gücünü bazen zorlayabilir, onu çaresizlik ve çıkmazlara sürükleyebilir. İşte bu dönemler, insanlar için hassas zamanlara ve kritik anlara denk düşer. Dertlerine çare olacak ve ümitlerini yeşertecek bir arayışa girebilirler. Ufuklarını açacak, hayatın geçiciliğine karşılık sonsuz merhamet sahibi Mevla'nın dostluğunun kalıcılığını onlara hatırlatacak bir rehber ihtiyacı duyarabilirler. Gerçek boyutlarıyla insanı ve varlığı onlara tanıtacak bir aydınlanma arzusu içerisinde olabilirler. Böyle anlarda, duygusal etkilenmeye açık olurlar, yaşayış ve gidişatları ile ilgili varoluşsal kararlar alabilirler. İşte Kur'an meallerinin böyle anlarda okunması, kişinin zihin ve gönül dünyasında kalıcı izler bırakmasına, hayatıyla ilgili radikal kararlar almasına sebep olabilir.

Meal okumaya nereden başlanmalı ve ne kadar okunmalıdır? İlk akla gelen, Mushaf tertibini esas alarak Kur'an'ın başından başlanmasıdır. Bu alternatiflerden biridir. Fakat nüzul sırası da dikkate alınabilir. Böyle bir tercih yapılması, belki de vahyin nüzulünde tedricilik metodu uygulanırken gözetilen hedef ve hikmetler açısından daha uygun olabilir. Çünkü burada Kur'an'ın hedeflediği değerlerin verilmesinde bir sıralama ve hiyerarşi gözetilmiştir. Önce inanç ilkeleri, tevhit ve ahiret konularına ağırlık verilmiştir. Ahlâk, bunlarla beraber işlenmiştir. Toplumsal düzenleme, hukuk, diğer dinlerle olan ilişkiler daha sonraki aşamalarda ele alınmıştır. Dolayısıyla temel değerler ile bunlara dayalı konuların inzalinde bir tertip söz konusudur. Bu, insanın eğitim ve terbiyesinde de pedagojik açıdan uygulanan metotlardan biridir. Çünkü zihin ve duygu eğitimi olmadan, hukuk ve toplumsal hayatın düzenlenmesine dair konulara girilmesi, istenilen neticeyi vermez. Bu bakımdan, Kur'an'ın başlangıçta Müslüman bireyin inşasında gözettiği bu ilkenin dikkate alınmasının, daha faydalı sonuçlara götüreceği umulur.

Birçok ayet okumak yerine, belirli ayetler üzerine yoğunlaşmak uygun olacaktır.

27 Müzzemmil, 73/1-7. Yine Al-i İmrân 3/113'de gece saatlerinde Allah'ın ayetlerini okuyanlardan bahsedilmektedir.

28 Neml, 27/86.

Ayetlerin kalbe ve zihne yerleştirilerek özümsemesi yoluna gidilmelidir. Hatta kişinin bireysel hayatıyla doğrudan ilgili tevhit ve ahlâkî mesajlar içeren ayetlerin ezberlenmesi önemlidir. Kısaca “Az olsun devamlı olsun ilkesi” dikkate alınmalıdır. Zaten Ashabın metodunun da bu olduğu anlaşılmaktadır²⁹.

Sonuç

Makalede ele aldığımız “meal”, “Kur’an” ve “okuyucu” konularında sırasıyla şu tespitleri yapmamız mümkündür:

Meal açısından:

Okuyucu her şeyden önce mealin, Kur’an’ın yerini tutmayacağı hakikatini bilmesi gerekir. Bu aslında, bütün tercüme için kabul edilen bir gerçeği ifade eder; yani tercüme aslının aynı değildir. Bu bakımdan meal okumak, Kur’an’ın manalarını tüketmek anlamına alınmamalıdır. Kur’an, Allah’ın yeryüzündeki en belirgin ayeti, hikmet ve esrarını içeren en önemli sembolüdür. Meal ise, bir ölçüde bunun ifşa edilmesi ve açığa vurulmasıdır.

Yine Kur’an mana ve lafzıyla Allah’ın kelâmıdır. Bu sebeple, batılın ona ulaşması, hata ve çelişkinin ona bulaşması mümkün değildir. Meal ise, ilâhî mesajları içermekle beraber beşeri bir sözdür, bir nevi tefsir/yorumdur. Bu sebeple de hata ve eksikliklerden uzak değildir. Dolayısıyla Kur’an, her hangi bir eleştiriden uzak iken, meal, tercih ettiği mana sebebiyle eleştiriye açık bir özellik ortaya koyar.

Diğer bir husus da şudur: Meallerde farklı manaların verilmesi, normal karşılanması gereken bir durumdur. Çünkü bunlar da neticede bir nevi tefsirdir. Değişik manaların verilmesi, nasıl ki Kur’an-dilinin doğal bir özelliği kabul ediliyor ve tefsire yansıyor, mealde de bundan kaçınmak mümkün değildir.

Kur’an açısından:

İlâhî kelâm karşısında okuyucunun dikkatini çeken hususlardan biri, tarihi olay ve olgulara çokça atıflarda bulunulmasıdır. Bunları belki de iki kategoride toplamak mümkündür: Birincisi, başlangıcından itibaren, bütün insanlık tarihinin değişik dönemlerine ışık tutması. İkincisi de, nazil olduğu dönemlerde muhatap insanların sahip oldukları dünya görüşü, akide ve ahlâka dair bilgiler vermesi ve bütün bunları ilâhi değerler açısından değerlendirmesidir.

Yine Kur’an, çok farklı konulara yer vermektedir. Buradaki esas gayesi, muhatapları bu hususlarda aydınlatmak ve onlara Tarih, Biyoloji, Astronomi, Dinler Tarihi vb. alanlarda bilgiler sunmak değil; iman ve ahlâk konularında mesajlar vermek-

29 Kur’an tilavetinin adabı hakkında geniş bilgi için ayrıca bk. es-Suyûtî, *el-İtkân*, I, 324 vd.

tir. Bütün bu değişik konuları Kur'an, kitaplardan bildiğimiz tarzıyla belirli konular halinde, ana başlıklar ve alt başlıklar şeklinde ele almamaktadır. Aynı sûre içerisinde çok farklı konulara girilmekte ve bunlar birbiriyle iç içe verilmektedir. Hatta bazen aynı ayette birden çok konuya yer verilebilmektedir.

Kur'an'ın dikkati çeken özelliklerinden biri de, tekrarların çok olmasıdır. Bunları iki şekilde değerlendirmek mümkündür: Birincisi aynı surede bir ayetin tekrarlanması şeklinde olur. İkincisi de, kıssalarda söz konusu olmaktadır. Meselâ Âdem, Nûh ve Mûsa ile ilgili kıssalar, bazı farklılıklarla birkaç defa tekrarlanmaktadır. Ancak bütün bu atıflar yer aldıkları siyak-sibak çerçevesinde mana kazanmaktadır.

Kur'an üslubunun diğer bir özelliği de, insanın yaptığı fiilleri Allah'a nispet etmesidir. Burada sanki insan, kendi irade ve ihtiyarı ile değil de Allah'ın zorlaması ile hareket etmektedir. Bu tür ayetlerde esas vurgulanmak istenen husus, her yerde ve her şeyde öncelikle Allah'ın hesaba katılmasının gerekliliğidir. İnsan fiilleri de dâhil olmak üzere bütün olan bitenin gerçek failinin Allah olduğu bilinmelidir. Çünkü insanlara irade, tercih, güç gibi imkânları ve kabiliyetleri veren de Allah Teâlâ'dır.

Okuyucu açısından:

Kur'an'ın hidayetinden istifade edebilmek için, insanın bu ilâhî kelâmı, kendi hayatına müdahale etmeye tam yetkili görmesi, hatta buna gönülden inanıp bağlanması gerekir. Bu bakımdan onun karşısına "dinleyip itaat etme" arzu ve iştiağıyla oturmak lazımdır. Okuyucu, Kur'an, adeta kendisine değil de başkasına söylüyormuş gibi bir yaklaşıma sahip olmamalıdır. Yine benimsediği ahlâki ve manevi değerler itibariyle değişmeye talip olmalıdır. Çünkü değişmeyi göze alamayanların, Kur'an'ın aydınlık dünyasından istifadeleri oldukça sınırlı kalacaktır.

Meal okuma bir alışkanlık haline getirilmeli ve her gün buna özen gösterilmelidir. Böylece insanın akıl ve gönül dünyasında Kur'an'ın oluşturduğu manevi iklimin devamlılığı sağlanmalıdır. Okumadaki ısrar ve kararlılık, uzun vadede muhakkak semeresini verecektir. Zira okumaya devam düşünceye, düşünce inanca, inanç duyguya, duygu da eyleme götürecektir.

Müsait olan her yer ve zamanda meallerin okunması mümkündür. Fakat Hz. Peygambere öğretilen metotta gece kalkması, ibadet etmesi ve Kur'an'ı ağır ağır okuması kendisine emredilmektedir. Yine, insanın maddi, manevi musibetlere maruz kaldığı anların da bu açıdan önemli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü böyle anlarda o, duygusal etkilenmeye açık olur, yaşayış ve gidişatı ile ilgili köklü ve varoluşsal kararlar alabilir.